

УДК 371.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/85-3-50>

Тетяна ЯРМАК,

orcid.org/0000-0003-4140-8283

*кандидат соціологічних наук, доцент,
професор кафедри філософії та педагогіки професійної підготовки
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету
(Харків, Україна) dekanatfts@gmail.com*

Олена СУК,

orcid.org/0009-0008-7552-1499

*старший викладач кафедри філософії та педагогіки професійної підготовки
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету
(Харків, Україна) suk.elena2017@gmail.com*

ГУМАНИТАРНА ОСВІТА ЯК АТРИБУТ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглядається значення гуманітарної освіти у формуванні та становленні сучасного фахівця в контексті Євроінтеграції українського суспільства для підготовки кваліфікованих кадрів, які відповідатимуть сучасним вимогам ринку праці і світовим стандартам.

Аналізуються ключові аспекти гуманітарних дисциплін, їх вплив на розвиток критичного мислення, комунікаційних навичок, культурологічної компетентності та ціннісних орієнтацій, оскільки гуманітарні науки вчать мислити аналітично, розвивають вміння аргументувати свої думки, а також розуміти культурні та історичні контексти. Робиться акцент на тому, що гуманітарні науки є необхідними для формування різноманітних аспектів особистості та розвитку ключових навичок, що сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, розвитку толерантності та розумінню різноманітних світоглядів. Методологічною основою гуманізації освіти визнається філософський принцип гуманізму, згідно з яким гуманізм – це змінювана з історією розвитку суспільства система поглядів, що визначає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей.

Досліджуються шляхи інтеграції гуманітарних знань в освітні програми різних спеціальностей, а також роль гуманітарних наук у формуванні громадянської відповідальності та активної участі в процесах демократизації та Євроінтеграції. Наголошується, що інтеграція гуманітарних знань в освітні програми є ключовою для розвитку комплексного мислення здобувачів, сприяють збагаченню навчального процесу та формуванню широкого світогляду.

Розглянуті сучасні тенденції в гуманітарній освіті, зокрема компетентнісний підхід, як інноваційна модель навчання, яка надає пріоритет розвитку практичних навичок та здатностей здобувачів освіти в процесі Європейської інтеграції. Зазначено, що перехід від традиційного до компетентнісного підходу в вищій технічній освіті є надзвичайно важливим, оскільки замість фокусу на засвоєнні певних фактів або процедур, компетентнісний підхід робить акцент на розвитку конкретних навичок і вмінь, що дозволяє здобувачам прогресувати у своєму власному темпі та демонструвати володіння компетенціями для освіти та практичної роботи.

Ключові слова: гуманітарна освіта, освітні орієнтири, реформування, модернізація навчання, особистісно-орієнтовані цінності, європейські цінності, соціокультурна детермінація, всебічно розвинена особистість.

Tetyana YARMAK,

orcid.org/0000-0003-4140-8283

*Ph.D. social Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Philosophy and Pedagogy of Professional Training
Kharkiv National Automobile and Highway University
(Kharkiv, Ukraine) dekanatfts@gmail.com*

Olena SUK,

orcid.org/0009-0008-7552-1499

*Senior Lecturer at the Department of Philosophy and Pedagogy of Professional Training
Kharkiv National Automobile and Highway University
(Kharkiv, Ukraine) suk.elena2017@gmail.com*

HUMANITARIAN AWARENESS AS AN ATTRIBUTE OF FORMING THE SPECIALITY OF A FACULTY IN A MATCHED MARRIAGE

The article examines the importance of humanities education in the formation and development of a modern specialist in the context of European integration of Ukrainian society for the preparation of qualified personnel who will meet the modern requirements of the labor market and world standards. The key aspects of the humanities are analyzed, their

impact on the development of critical thinking, communication skills, cultural competence and value orientations, since the humanities teach to think analytically, develop the ability to argue one's thoughts, as well as understand cultural and historical contexts. The emphasis is on the fact that the humanities are necessary for the formation of various aspects of the personality and the development of key skills, which contributes to the formation of value orientations, the development of tolerance and understanding of various worldviews. The methodological basis of the humanization of education is recognized as the philosophical principle of humanism, according to which humanism is a system of views that changes with the history of the development of society, which determines the value of a person as an individual, his right to freedom, happiness, development and manifestation of his abilities.

The ways of integrating humanitarian knowledge into educational programs of various specialties are studied, as well as the role of the humanities in the formation of civic responsibility and active participation in the processes of democratization and European integration. It is emphasized that the integration of humanitarian knowledge into educational programs is key to the development of complex thinking of students, contributing to the enrichment of the educational process and the formation of a broad worldview.

Modern trends in humanitarian education are considered, in particular the competency-based approach as an innovative learning model that prioritizes the development of practical skills and abilities of students in the process of European integration. It is noted that the transition from a traditional to a competency-based approach in higher technical education is extremely important, since instead of focusing on mastering certain facts or procedures, the competency-based approach emphasizes the development of specific skills and abilities, which allows applicants to progress at their own pace and demonstrate mastery of competencies for education and practical work.

Key words: humanitarian awareness, educational guidelines, reform, modernization, specially oriented values, European values, sociocultural determination, singularity is completely blamed.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві, яке характеризується швидкими змінами у технологіях, економіці та соціальному житті, гуманітарна освіта набуває все більшого значення. Вона сприяє не лише професійній підготовці фахівців, а й формуванню багатогранної особистості, здатної адаптуватися до змінюваних умов завдяки критичному мисленню та соціальній відповідальності, здатності усвідомлення складних соціальних проблем та необхідності їх вирішення, що є важливим аспектом сучасної професійної діяльності. У сучасному суспільстві, що характеризується швидкими технологічними змінами та глобалізацією, особистість професіонала повинна бути адаптивною, комунікабельною та етичною. В умовах Євроінтеграції українського суспільства гуманітарна освіта набуває особливого значення, оскільки якість освіти є показником індексу спроможності нашої країни. Розуміння європейських цінностей, норм та стандартів є ключовим для успішної інтеграції України в європейський простір. Гуманітарні науки допомагають зорієнтуватися в складних процесах європейської інтеграції, ознайомитись із досвідом інших країн, розвинути навички міжнародного співробітництва та діалогу. Гуманітарна освіта, яка охоплює вивчення історії, філософії, літератури, мистецтва, соціології, психології та інших дисциплін, відіграє ключову роль у формуванні гармонійної особистості та становленні сучасного фахівця. Вона розвиває критичне мислення, вчить аналізувати інформацію, формувати власну думку та аргументувати її.

Аналіз досліджень. Стан гуманітарної освіти в Україні зумовлює тривалі дискусії, які точаться навколо нагальних проблем, посталих в українському суспільстві. Аналіз сучасних відчизня-

них досліджень свідчить про зростаючу увагу до ролі гуманітарної освіти у формуванні особистості сучасного фахівця. Дослідження цієї проблеми знайшло відображення у багатьох наукових працях. Вітчизняні фахівці – Б.І. Хорошун, О.М. Язвінська, Н.М. Глушенюк, аналізуючи стан гуманітарної освіти, вважають, що сутність гуманітаризації освіти полягає в забезпеченні ґрунтового загальнокультурного розвитку, формуванні гармонійної, цілісної особистості. Гуманітаризація розглядається як важлива передумова і суттєвий чинник професійного становлення і самореалізації людини. Автори підкреслюють, що сама ідея гуманітаризації не є принципово новою. Вона активно реалізується в освітніх системах розвинених країн. Залежно від реального стану особливостей освітніх та соціальних процесів у конкретній країні, пріоритети надаються тим або іншим аспектам гуманітаризації (Хорошун, 2021: 17). Майже всі дослідники наголошують на важливості гуманітаризації освіти у складі новітніх тенденцій щодо побудови освітніх моделей. Ці тенденції передбачають трансформування змісту освіти таким чином, щоб він став відповідним до запитів і потреб суб'єктів навчання. На думку дослідників, такий підхід до створення моделей сприяє швидкому подоланню суспільних протиріч. Відзначається, що гуманітарна підготовка в закладах освіти вимагає об'єднання зусиль усіх фахівців, адже до змісту всіх дисциплін, що викладаються, мають бути включені світоглядні, методологічні та соціальні проблеми, які нададуть змогу забезпечити запланований майбутнім фахівцем результат своїх дій у вигляді досягнення конкретних цілей. Як важливий фактор у розвитку і становленні інтелектуальних, культур-

них та соціальних аспектів особистості, аналізуючи роль освіти у формуванні процесу пізнання розглядають гуманітарну освіту Маринець Н.В. та Кондратюк-Антонова Т.В. Автори наголошують на важливості взаємодії між освітою та пізнанням для формування інтелектуального потенціалу суспільства задля сприяння розвитку нових ідей, технологій та культурних парадигм (Маринець, 2024: 18).

Гуманістичні вектори сучасної освіти, на думку С. Сторожук та І. Матвієнко повинні бути орієнтовані на всебічний розвиток особистості, на реалізацію її потенціалу, на формування певних умов для повноцінної реалізації всіх потенцій та задатків (Сторожук, 2015: 139). З вирішенням проблем створення соціального капіталу нації процес гуманізації пов'язує О. Островерх. Авторка вважає, що кризові тенденції в системі освіти обумовили деформацію ціннісних орієнтацій і трудових мотивацій. Тому головною метою гуманізації освіти має стати формування нового економічного й політичного мислення, утвердження нового соціального статусу особистості, усвідомлення того, що головним стратегічним ресурсом нації є її соціальний, інтелектуальний капітал (Островерх, 2022: 91). Т.П. Глушко вважає, що основними функціями гуманітарної, зокрема філософської компоненти в освіті, стають формування компетенції розрізнення конструктивних та деструктивних соціально-економічних стратегій, а також забезпечення відповідної аксіологічної складової на рівні загальносуспільного світогляду. Особливий наголос автором зроблено на недостатності лише тільки технологічного потенціалу країни для її продуктивного розвитку в умовах цифрової революції. Тому в основу нової соціальної парадигми має бути закладена не лише логіка технологічного прориву та досягнення показників розвинених економік, а й продукування нових смислів у напрямі аксіологічного визначення ролі особистості у нових форматах взаємодії (Глушко, 2018). Майже всі дослідники вважають, що гуманітарна освіта має забезпечувати висококваліфікованими фахівцями усі сфери життєдіяльності. Саме вона має стати тим фундаментом, на якому розбудовуються нація (Ільченко, 2020). Багато хто з дослідників звертає увагу на те, що одним із важливих компонентів гуманітарної освіти є вивчення мов – рідної та іноземної, які розсувають горизонти пізнання та розширюють коло мовної комунікації.

Метою статті є дослідження ролі гуманітарної освіти у формуванні особистості сучасного фахівця в умовах швидко змінюючогося соці-

уму. Аналізується значення гуманітарної освіти, її впливу на формування професійної особистості, можливості сприяння розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту, культурної свідомості і соціальної відповідальності, а також визначення значущості гуманітарної освіти для професійної адаптації та успішності фахівців у різних галузях. Зокрема, визначені виклики та перспективи гуманітарного навчання у сучасному освітньому контексті.

Основна частина. Сутність гуманітарної освіти полягає вже в самому слові: гуманітарний означає людський, поважний до людської гідності. Зміст гуманітарної освіти визначають гуманітарні науки: філософія, логіка, культурологія, політологія, соціологія, психологія, педагогіка, філологія, суспільствознавство, історія тощо.

Гуманітаризація освіти є багатограним педагогічним процесом, спрямованим на розвиток загальнокультурних компонентів змісту освіти з метою забезпечення формування цілісного особистісного ставлення до дійсності, за якого актуалізація засвоєння професійних знань майбутніх фіхівців здійснюється відповідно до чітких морально-ціннісних критеріїв. Предметом вивчення гуманітарних наук є людське суспільство, ставлення людини до суспільства, взаємини людей у суспільстві, форма спільної життєдіяльності людей у суспільстві, продукти духовної діяльності людини, культурні цінності, створені людиною, та ставлення до них тощо.

Гуманітарні знання потрібні кожній людині, незалежно від її професії та спеціальності. Вони дають людині можливість орієнтуватися у житті, приймати правильні рішення у складних життєвих ситуаціях, допомагають бути ідейно стійким, не піддаватися чужому впливу, не збитися з правильного шляху, бути відданим громадянином своєї країни. Основною метою гуманітарної освіти є розвиток критичного мислення, комунікаційних навичок, емоційної інтелегентності та розуміння соціокультурних контекстів, оскільки сьогодення вимагає гуманістично центрованого напрямку розвитку вищої освіти, тобто встановлення гармонійності та кореляції у навчанні природничо-математичних і соціально-гуманітарних дисциплін з метою розвитку фахівця як духовно-моральної особистості (Ісаєва, 2021: 59).

Гуманітарні науки формують культурологічну компетентність, розширюючи кругозір, заглиблюючи розуміння історії, традицій та цінностей різних культур. Вони сприяють розвитку комунікативних навичок, навчаючи ефективно висловлювати свої думки, слухати та розуміти інших.

Процес європейської інтеграції дедалі все помітніше впливає на всі сфери життя української держави, не оминаючи системи освіти на всіх її рівнях. Разом з процесом модернізації, що розпочала Україна, чітко визнавши орієнтири на входження в освітній та науковий простір Європи, з новою актуальністю постав науковий дискурс про освітні орієнтири вітчизняної педагогіки, філософії освіти тощо. В умовах Євроінтеграції українського суспільства гуманітарна освіта набуває особливого значення. Розуміння європейських цінностей, норм та стандартів є ключовим для успішної інтеграції України в європейський простір. Саме гуманітарні науки допомагають зорієнтуватися в складних процесах європейської інтеграції, ознайомитись із досвідом інших країн, розвинути навички міжнародного співробітництва та діалогу, адже гуманітарна освіта не лише формує знання, але й розвиває ціннісні орієнтації, навчаючи моралі, етиці, соціальній відповідальності та толерантності. Взагалі гуманітарна освіта має на меті формування людини, здатної до двох видів діяльності: по-перше, до виконання соціальних ролей у широкому сенсі, тобто здатність до безпосереднього спілкування між людьми. По-друге, гуманітарна освіта готує людину, здатну до досягнення повноти власного буття персональності. Тому модернізація освіти стосується передовсім оновлення її змісту – розробки та впровадження сучасних стандартів, вдосконалених навчальних програм і підручників, які передбачають гуманітарний розвиток, що забезпечує відбір, синтез і аналіз здобутої практичної інформації.

Освіта належить до вищих цінностей людини і суспільства: вона є передумовою їх існування та розвитку. Саме у сфері освіти послідовно розвиваються здібності та формуються життєві прагнення особистості. Чим вищий освітній рівень особистості, тим ширші її можливості для створення оптимальних умов життя і праці. Освічена особистість – це не лише її власне надбання, але й надбання суспільства в цілому. Ціннісна характеристика освіти передбачає розгляд трьох взаємопов'язаних блоків: освіти як цінності державної; освіти як цінності суспільної; освіти як цінності особистісної.

Сьогодні першочерговим завданням освіти є не стільки передача знань майбутнім фахівцям, скільки формування здібностей до подальшого самостійного опанування нових знань. У зв'язку з цим виникає необхідність заміни традиційного навчання інноваційним навчанням, що має гарантувати не лише засвоєння знань, умінь і навичок, але й формувати креативні здібності фахівців до подальшого самостійного пізнання, готовності до можливих змін у способах здійснення професійної діяльності. Зазначену модернізацію навчання забезпечує впровадження до освітньої практики

сучасної парадигми освіти, яка фокусується на формуванні здобувачів як цілісних, компетентних особистостей, готових до життя та успіху в сучасному світі. Мова йде про компетентнісний підхід, спрямований на розвиток умінь, навичок та цінностей, які дозволяють здобувачам ефективно використовувати свої знання на практиці, вирішувати проблеми та адаптуватися до змін. Реалізація принципів, на яких базується компетентнісний підхід (орієнтація на результат, інтеграція знань, активне навчання, оцінювання компетенцій), сприяє створенню більш ефективного та результативного освітнього процесу. Стосовно гуманітарної освіти, компетентнісний підхід має ряд переваг, серед яких, перш за все – розвиток критичного мислення: здобувачі вчаться аналізувати інформацію, формулювати власну думку та аргументувати її. Важливою перевагою є – набуття комунікативних навичок: здобувачі розвивають уміння ефективно спілкуватися, працювати в команді та презентувати результати своєї роботи. Неможна обійти увагою таку перевагу компетентнісного підходу, як підвищення мотивації: навчання стає більш актуальним та практичним, що підвищує мотивацію учнів до навчання. Крім того, компетентнісний підхід сприяє підготовці до професійної діяльності, оскільки здобувачі набувають навичок, які їм знадобляться в подальшому професійному житті. Усі ці переваги сприяють тому, що випускники навчальних закладів здатні швидко та успішно інтегруватися в сучасне суспільство, будувати кар'єру та змінювати світ на краще.

Гуманітаризація освіти слугує формуванню гуманістичних міжособистісних стосунків, у тому числі – між науково-педагогічним працівником та студентом у навчальному процесі. Вона передбачає розширення переліку гуманітарних дисциплін, поглиблення їх змісту для отримання системного знання. Проте, за численними зауваженнями дослідників, гуманітаризація освіти у жодному разі не вичерпується лише розширенням переліку та поглибленням інформаційного змісту гуманітарних дисциплін. Вона принципово відповідає більш високим цілям: залученню майбутніх фахівців до гуманістичних цінностей в рамках навчального процесу і позанавчальних форм активності. Вона спрямована на подолання одномірності особистості, її частковості, що задається професійною спеціалізацією. Таким чином, концепція гуманітаризації, як важлива складова сутності компетентнісного підходу у вищій технічній освіті є спрямованою на формування духовно розвиненої особистості, зорієнтованої на загальнолюдські цінності, з високою професійною і загальнокультурною підготовкою, здатної до самоосвіти і самовдосконалення своїх здібностей і дарувань.

Перехід від традиційного підходу до компетентнісного у вищій технічній освіті має відпові-

дати вимогам рухливих професійних меж, динаміці професій та їх глобалізації. Це є надзвичайно важливим у сучасному світі, де технології швидко розвиваються і замість фокусу на засвоєнні певних фактів або процедур, компетентнісний підхід робить акцент на розвитку конкретних навичок і вмінь, які дозволять в подальшому успішно працювати в сучасному ринковому середовищі. Компетентнісний підхід може включати роботу над проектами, співпрацю з індустрією або, навіть інтердисциплінальні підходи до навчання, що дозволить розвивати необхідні вміння для майбутньої кар'єри в технічній сфері. Замість традиційного лекційного викладання цей підхід акцентує увагу на практичних проектах та здатності здобувача застосувати в подальшому свої знання в реальних ситуаціях. Підхід дозволяє студентам прогресувати у своєму власному темпі та демонструвати володіння компетенціями, що веде до більш практичної та готової до роботи освіти. Все це викликає необхідність зростання професійної мобільності майбутніх фахівців технічного профілю в інноваційному суспільстві. Крім того, оскільки життєвий шлях людини пов'язаний з її професійною траєкторією, виникає необхідність у професійній мобільності особистості.

Трансформації, що відбуваються в Україні та у світі призводять до необхідності модернізації системи освіти, як потужного чинника підвищення конкурентоспроможності. Методологічною основою гуманізації освіти є філософський принцип гуманізму, згідно з яким гуманізм – це змінювана з історією розвитку суспільства система поглядів, що визначає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, яка вважає благо людини критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності – нормою стосунків між людьми. Принцип гуманізму ґрунтується на переконанні в безмежних можливостях людини, її здатності до вдосконалення, проголошує людяність, почуття любові до інших, поваги до їхньої гідності (Колісник-Гуменюк, 2022).

Роль гуманітарних наук у цьому процесі дуже значна. Саме гуманітарні дисципліни покликані підняти погляд людини з особистісних проблем до рівня суспільних процесів, як загальнодержавних, так і міжнародних, розкрити їх сутнісний зміст. розвиток суспільства, в свою чергу, детермінує індивідуальне життя людини, висуває нові вимоги. Гуманітарні дисципліни покликані пояснювати оточуючу дійсність. І це пояснення завжди більшою мірою спрямоване на минуле, на пошук причин, функціональних та структурних характеристик того чи іншого явища. Варто відмітити, що завдяки гуманітаризації освіти значно розширюється світогляд студента, що в свою чергу допомагає йому швидше адаптуватися під час будь-яких

змін. навіть для технічних спеціальностей гуманітаризація має виключно позитивний характер: гуманітарні предмети не відбирають час для вивчення технічних наук, а навпаки активізують творчий потенціал, навчаючи ефективніше віднаходити світоглядні орієнтири, що веде до економії когнітивних зусиль. Адже згідно з концепцією Макса Вебера, психологічні процеси відкриття у математика та гуманітарія одні й ті самі. Тому трансформації суспільства однаково впливають як на одного, так і на іншого.

В процесі підготовки спеціалістів одночасно повинен формуватись гуманістичний світогляд та культура, моральні та естетичні цінності. Тому інтеграція гуманітарних знань в освітні програми різних спеціальностей є надзвичайно важливою для формування компетентних фахівців, здатних працювати в сучасному глобалізованому світі. Інтеграція гуманітарних знань в освітні програми дозволяє випускникам не лише мати глибокі професійні знання, але й бути критично мислячими громадянами, здатними до активної участі в житті суспільства.

Навички критичного мислення та ефективної комунікації є необхідними для успішної кар'єри в будь-якій галузі, особливо в умовах швидкого розвитку інформаційних технологій. ключовим фактором розвитку критичного мислення є саме гуманітарна освіта. Вона вчить аналізувати інформацію з різних джерел, визначати достовірність, формулювати власні висновки та аргументувати їх. Гуманітарні дисципліни також сприяють розвитку комунікаційних навичок, навчаючи ефективно висловлювати свої думки, слухати та розуміти інших. Це є важливим для успішного спілкування в різних сферах життя.

Гуманітарні науки сприяють формуванню інтелектуальної чесності, здатності до самокритики, вміння визнавати свої помилки та навчатися на них. Вивчення філософії, культурології, релігієзнавства дає змогу ознайомитися з різними системами цінностей, розвинути власне бачення світу та сформулювати етичні принципи, ціннісні орієнтації, навчаючи людей моралі, етиці, толерантності та соціальній відповідальності. Це є важливими факторами для розвитку демократичного суспільства, де люди вміють вести діалог, поважати різні погляди та працювати разом над розв'язанням спільних проблем.

Сьогодні, в умовах технологічної революції, гуманітарна освіта не втрачає своєї актуальності. Навпаки, штучний інтелект і автоматизація змінюють ринок праці, однак завдання адаптації до нових умов залишається за людиною. Гуманітарні знання допомагають фахівцям зрозуміти етичні та соціальні наслідки технологічних нововведень, а також сприяють формуванню критичного ставлення до них. На шляху Євроінтеграції українському

суспільству зробити гуманітарну освіту більш доступною та актуальною для сучасних студентів, інтегрувати її в освітні програми різних спеціальностей, створити сприятливі умови для розвитку критичного мислення та комунікаційних навичок. При цьому, впровадження компетентнісного підходу в українській освіті має значний потенціал для розвитку людського капіталу та підвищення конкурентоспроможності України на світовій арені та головною умовою збереження безконфліктного проживання людини в поліетнічному та полікультурному просторі. Необхідно підтримувати наукові

дослідження в галузі гуманітарних наук, заохочувати міжнародне співробітництво та обмін досвідом, щоб гуманітарна освіта відповідала сучасним викликам та сприяла розвитку демократичного та європейського суспільства в Україні. У світі, де технології стають дедалі більш домінуючими, гуманітарна освіта забезпечує баланс, надаючи людям глибокі знання про культуру, історію та цінності, що є основою для розуміння та побудови гармонійного суспільства. Тому інвестування в гуманітарну освіту є критично важливим не лише для окремих фахівців, а й для суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хорошун Б.І. Гуманітаризація професійної освіти: дослідження зарубіжного досвіду // Вісник Національного транспортного університету. – 2021. – № 24 (1). – С. 17-21.
2. Маринець Н.В., Кондратюк-Антонова Т.В. Поліщук Н.В. Роль освіти у формування процесу пізнання: філософський аналіз. *Культурологічний альманах*. 2024. № 2. С. 16-27.
3. Сторожук С., Матвієнко І. Вища гуманітарна освіта та можливості формування моральної особистості в умовах сучасного суспільства. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2015. Вип. 1–2. С. 139-140.
4. Островерх О.О. Гуманізація освітнього процесу у вищих навчальних закладах МНС України. *Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України»* 2022. № 3 (додаток 2) Т. 2. С. 90-93.
5. Глушко Т. П. Функції гуманітарної освіти в умовах четвертої промислової революції. *Актуальні проблеми філософії та соціології: Науково-практичний журнал*. 2018. Вип. 23. С. 7-11.
6. Ільченко, А. Філософські засади становлення та розвитку гуманістичної парадигми освіти. *Філософські обрії*. 2020. № 43. С. 123-133.
7. Ісаєва О., Шайнер А. Гуманітарний розвиток як складова системи вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2021 № 10 (196). С. 58-62.
8. Колісник-Гуменюк Ю. Роль гуманітарної підготовки у становленні професійних якостей майбутніх медиків. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. зб. наук. пр. Випуск 32 Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2022. С. 324-328.

REFERENCES

1. Khoroshun B.I. (2021) Humanitaryzatsiia profesiinoi osvity: doslidzhennia za-rubizhnoho dosvidu [Humanization of vocational education: a study of foreign experience] *Visnyk Natsionalnoho transportnoho universytetu*. №. 24 (1). 17-21. [in Ukrainian].
2. Marynets N.V., Kondratiuk-Antonova T.V. Polishchuk N.V. (2024) Rol osvity u formuvannia protsesu piznannia: filosofskyi analiz [The role of education in shaping the cognitive process: philosophical analysis] *Kulturolohichnyi almanakh*. № 2. S. 16-27.
3. Storozhuk S., Matvienko I. (2015) Vyshcha humanitarna osvita ta mozhlyvosti formuvannia moralnoi osobystosti v umovakh suchasnoho suspilstva [Higher humanitarian education and the possibilities of forming a moral personality in modern society]. *Multyversum. Filosofskyi almanakh*. Vyp. 1–2. S. 139-140.
4. Ostroverkh O.O. (2022) Humanizatsiia osvitnoho protsesu u vyshchych navchalnykh zakladakh MNS Ukrainy [Humanization of the educational process in higher educational institutions of the Ministry of Emergencies of Ukraine]. *Teoretychnyi ta nauково-metodychnyi chasopys «Vyshcha osvita Ukrainy»*. № 3 (dod.2) T. 2. S. 90-93.
5. Hlushko T. P. (2018) Funktsii humanitarnoi osvity v umovakh chet-vertoi promy-slovoi revoliutsii [Functions of humanities education in the conditions of the fourth industrial revolution]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii: Nauko-vo-praktychnyi zhurnal*. Vyp. 23. S. 7-11.
6. Ilchenko, A. (2020) Filosofski zasady stanovlennia ta rozvytku humanistychnoi paradyhmy osvity [Philosophical foundations of the formation and development of the humanistic paradigm of education]. *Filosofski obrii*. № 43. S. 123-133.
7. Isaieva O., Shainer A. (2021) Humanitarnyi rozvytok yak skladova systemy vyshchoi osvity [Humanitarian development as a component of the higher education system]. *Molod i rynek*. № 10 (196). S. 58-62.
8. Kolisnyk-Humeniuk Yu. (2022) Rol humanitarnoi pidhotovky u stanovleni profesiiynykh yakosti maibutnykh medykyv [The role of humanitarian training in the formation of professional qualities of future doctors]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodo-lohii, teorii, dosvid, problemy*. zб. nauk. pr. Vyp. 32 Kyiv-Vinnitsia: TOV firma «Planer». С. 324-328.